

ПЕРЦЕПТИВНІ МОДУСИ СПРИЙНЯТТЯ В СТРУКТУРІ СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЙ ПТАХІВ (ЗА СЛОВНИКАМИ УКРАЇНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

Йодловська А.

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

Alino4ka02.03@ukr.net

Ключові слова:

дефініція, тлумачний словник, перцептивна ознака, експлікація.

У статті представлений аналіз дефініцій з перцептивними ознаками в українській, російській та англійській словникових практиках. Виявлено специфіку опису лексем тематичної групи “птахи”, особлива увага спрямована на перцептивні ознаки (зорові, слухові, тактильні, кінестетичні). Також здійснено порівняння структури дефініцій у різних словниках.

Перцептивна лексика (лексика з семантикою чуттєвого сприйняття) відіграє важливу роль у формуванні мовної картини світу. Вивчення перцептивної лексики дозволяє розширити уявлення про особливості відображення навколишнього світу мовними засобами.

Перцептивна ознака є важливою складовою змістового боку лексем та релевантною для великої кількості конкретної лексики. Дослідження перцептивних ознак є складним процесом, оскільки вони не існують у світі окремо від своїх носіїв. Наявність у плані змісту характеристик, сприйнятих людиною чуттєво, часто викликає складнощі при описі лексики у тлумачних словниках; передусім це стосується інформації, яку людина отримує через слух, нюх, зір, дотик, на смак. До лексики із яскраво вираженою перцептивною ознакою належать номінації птахів, які є невід’ємними складниками мовної картини світу.

Як зазначають психологи, процес сприйняття визначається не одиничними елементарними відчуттями, а всім “полем” діючих на організм подразників, структурою ситуації загалом [1, с. 8]. Через рецептори тіла людина сприймає, запам’ятовує ознаки предмета і в її мозку складається наочний образ концептуалізованого предмета. Тому слово — це не тільки лінгвістичне, а і психологічне явище [3, с. 114].

Більшість дослідників вивчали перцептивну лексику з позиції когнітивної лінгвістики, яка розглядає процеси пізнання людиною світу і відображення знань про дійсність у вигляді концептів та категорій. Структура словникових дефініцій була предметом дослідження багатьох учених, зокрема Ю. Апресяна, Д. Арбатського, Й. Стерніна, М. Жуйкової, А. Вежбицької. Найменування ознак, що сприймаються людиною через органи відчуттів, у різних аспектах вивчали такі лінгвісти, як Н. Арутюнова, О. Урисон, І. Рузін, Н. Рябцева, Г. Рахімова, А. Житков. Головним постулатом когнітивної лінгвістики Н. Рябцева вважає положення про антропоцентричність мови. Дефініції, чи експлікації лексичного значення, є стовідсотковим продуктом людської діяльності у всіх її проявах, а отже, у них яскраво проявляється антропоцентричність мови [2, с. 52].

Антропоцентричним є і поняття перспективи, яка існує і в мові, і в її кодових значеннях, а також у текстовій ситуації. Як показано в дослідженнях С. Бартмінського, перспектива і зіставлена з нею

точка зору обираються залежно від культурного зародження внутрішньої форми слова, зокрема, залежно від мети його вживання існує великий вибір потенційно можливих шляхів його дефініювання [6, с. 51].

Й. Стернін, характеризуючи зміст дефініцій, зазначає: “Будь-яке тлумачення значення — це лише один із можливих варіантів його опису, не єдиний і не вичерпує всього змісту значення, в чому легко переконатися, порівнявши дефініції того ж слова в різних словниках” [5, с. 11].

Проблема експлікації перцептивних ознак у складі словникових дефініцій ще недостатньо розроблена у лінгвістиці. Хоча перцепція перебуває у сфері наукових зацікавлень багатьох учених, перцептивна ознака в структурі дефініцій птахів, представлених у словниках різних мов, ще не була предметом дослідження.

Мета нашої статті — визначити характер і наповнення перцептивних модусів у складі словникових дефініцій тематичної групи “птахи”.

Актуальність поставленої мети зумовлена необхідністю з’ясувати роль перцептивних ознак у семантичній структурі дефініцій лексем, що позначають назви птахів. Джерельною базою дослідження слугували три тлумачні словники російської мови, академічний словник української мови та три словники англійської мови. Масив дефініцій, що було отримано шляхом суцільної вибірки, складає 326 одиниць.

Аналіз відібраного лексикографічного матеріалу показав, що у словникових статтях, які описують лексику тематичної групи “птахи”, перцептивна ознака є важливим елементом дефініції та виражається у доменах “зір”, “слух”, “дотик” та у сприйнятті руху.

Людина сприймає птахів переважно за допомогою зорового каналу, причому суттєво, що цей канал дає змогу не лише сформувати цілісне уявлення про птаха, а й виокремити його певні часткові ознаки. Домен “зір” можна поділити на декілька субмодусів: кольору, форми та розміру. Субмодус “розмір”, який здебільшого відбиває гештальтне сприйняття птаха, у дефініціях представлений параметричними прикметниками: *крупный, большой, великий, large, very large* — *маленький, очень маленький, небольшой, невеликий, small, very small*. У дефініціях представлений розмір **самого птаха**: *альбатрос* — *крупная птица* (БАС, т. 1, с. 103), *большая* (МАС, т. 1, с. 33), (ОШ, с. 24), *великий* (СУМ, т. 1, с. 36), *albatross*

— *very large* (LD, CD, MWD), *беркут* — *из породы крупных орлов* (БАС, т. 1, с. 399), *крупная* (ОШ, с. 81), *великий* (СУМ, т. 1, с. 161), *воробей* — *маленькая птичка* (БАС, т. 2, с. 671), (МАС, т. 1, с. 212), (ОШ, с. 135), *горобець* — *маленький птах* (СУМ, т. 2, с. 135), *sparrow* — *a small bird* (CD, LD), *дрозд* — *небольшая* (БАС, т. 3, с. 1126), *невеликий* (СУМ, т. 2, с. 418), *синица* — *небольшая птица* (ОШ, с. 1800), *маленька* (СУМ, т. 9, с. 182), *titmouse* — *small* (CD, MWD), *соловей* — *маленькая* (БАС, т. 14, с. 227), (МАС, т. 4, с. 191), *маленький* (СУМ, т. 9, с. 444), *nightingale* — *a small bird* (CD, MWD, LD).

У деяких дефініціях подається **розмір** частин тіла птахів (крила, голова, дзьоб), наприклад, *голубь* — *с большим зобом* (МАС, т. 1, с. 329), (ОШ, с. 319), *pigeon* — *with a small head* (MWD), *with short legs* (LD), *сова* — *с большой головой* (БАС, т. 14, с. 55), (МАС, т. 4, с. 173), *с большими глазами* (ОШ, с. 185), *з великою головою* (СУМ, т. 9, с. 434), *owl* — *with large eyes* (LD), *сойка* — *з невеликим чубчиком* (СУМ, т. 9, с. 437), *скворець* — *с большими крыльями* (МАС, т. 4, с. 107), *seagull* — *with large wings* (MWD), *цапля* — *с большим клювом* (БАС, т. 17, с. 534), *з великим дзьобом* (СУМ, т. 11, с. 268), *какаду* — *с большим хохлом* (БАС, т. 5, с. 690).

Лише у двох дефініціях розмір був поданий порівняно з іншими представниками класу “птахи”, наприклад, *горлиця* — *птах, менший від голуба* (СУМ, т. 2, с. 132), *goose* — *like ducks, but larger* (WD, LD). Прив'язка до прототипу спрощує процедуру опису для лексикографа, проте не завжди допомагає користувачеві.

У декількох дефініціях **загальний** розмір пташки вказується через відсилку до типових для більшості птахів вимірів: *баклан* — *птах середньої величини* (СУМ, т. 1, с. 92), *partridge* — *medium-sized* (MWD), *вивільга* — *середніх розмірів* (СУМ, т. 1, с. 364).

Інформацію про те, що колибри є найменшим птахом на планеті, лексикографи подали лише в українському словнику: *колибри* — *найменший птах* (СУМ, т. 4, с. 223), у словниках російської та англійської мови цей птах *очень маленький* (БАС, т. 5, с. 115), (МАС, т. 2, с. 73), (ОШ, с. 693), *small* (CD, MWD), *very small* (LD).

Отже, експлікація розміру птаха здійснюється за допомогою параметричних прикметників, які описують окремі частини тіла або птаха загалом. Прикметники загального розміру створюють цілісне враження про зовнішній вигляд птаха та розташовуються на початку тлумачення.

Диференційна ознака “**колір**” представлена у дефініціях позначенням основних кольорів: *albatross* — *a white seabird* (CD), *golden eagle* — *with brown feathers* (MWD), *грач* — *с черным блестящим оперением* (МАС, т. 1, с. 344), (ОШ, с. 336), *rook* — *a black bird* (CD), *black plumage and whitish base* (MWD), *гусь* — *с серым или белым оперением* (БАС, т. 3, с. 502), *canaries* — *yellow birds* (CD, LD), *yellow and brown* (MWD), *a brown bird* (LD), *иволга* — *с оперением желтого и черного или зеленоватого цвета* (МАС, т. 1, с. 627). У небагатьох випадках позначення кольору було представлено ймовірнісними семами [5], наприклад, *pigeon* — *usually grey* (CD, LD), *swan* — *usually a white plumage*

(CD), *какаду* — *найчастіше має білий або рожевий колір* (СУМ, т. 4, с. 73), *seagull* — *mostly white plumage* (CD).

У структурі незначної кількості дефініцій передано **інтенсивність кольору**, наприклад, *golden eagle* — *a light brown bird* (LD), *turtle-dove* — *a light-brown dove* (CD), *колибри* — *отличающаяся яркостью и красотой оперения* (БАС, т. 5, с. 115), (МАС, т. 2, с. 73), *hummingbird* — *a brightly coloured bird* (CD, MWD, LD), *jay* — *usually strikingly coloured birds* (MWD), *starling* — *dark-coloured passerine birds* (MWD), *фазан* — *птица с ярким оперением* (БАС, т. 16, с. 1206), (МАС, т. 4, с. 548), (ОШ, с. 2127), *з яскравим оперенням* (СУМ, т. 10, с. 550), *pheasant* — *having a brightly-coloured plumage* (CD), *cockatoo* — *light-coloured* (CD). Один із параметрів кольору, а саме його **відтінок**, знаходимо в структурі значної кількості дефініцій, наприклад, *golden eagle* — *golden brown* (CD), *воробей* — *серо-коричневая птичка* (БАС, т. 2, с. 671), *с коричнево-серым оперением* (МАС, т. 1, с. 212), *с черно-серым оперением* (ОШ, с. 215), *ворон* — *с синевато-черным оперением* (БАС, т. 2, с. 676), *с блестящим черным оперением* (МАС, т. 1, с. 212), (ОШ, с. 216), *nightingale* — *with a reddish-brown tail* (CD), *сойка* — *рудовато-сірий птах, чубчик червонуватого відтінку* (СУМ, т. 9, с. 437), *фламинго* — *с нежно-розовым оперением* (МАС, т. 4, с. 569), (БАС, т. 16, с. 1427), *з ніжно-розовим оперенням* (СУМ, т. 10, с. 604), *siskin* — *a yellow-and-black finch* (CD). Інформацію про колір не в усіх словниках передано однаковими лексемами, наприклад, *баклан* — *с черным оперением* (МАС, т. 1, с. 56), (ОШ, с. 54), *звичайно чорного кольору (з металічним відблиском)* (СУМ, т. 2, с. 92), *gannets* — *a white bird* (MWD), *white plumage with dark markings* (CD). Оперення бакланів змінюється з віком, від коричневого до чорного з металічним або синюватим відтінком, але в дефініціях вказано лише два кольори: чорний і білий. У словнику української мови *горобець* — *сірий птах* (СУМ, т. 2, с. 135), у словнику англійської мови — *коричневий (a sparrow — a brown bird* (CD, LD).

Перцептивна ознака, сприйнята зором, у структурі дефініцій часто стосується **форми** частин тіла птахів, а саме: крил, дзьоба, хвоста, шиї, пазурів, наприклад, *альбатрос* — *із довгими вузькими крилами* (СУМ, т. 1, с. 36), *albatros* — *web-footed tubenose, have long narrow wings and a long hooked beak* (MWD), *pigeon* — *has a flat body* (CD), *гусь* — *с длинной шеей* (МАС, т. 1, с. 359), *goose* — *has a long neck and webbed feet* (CD), *дятел* — *с длинным клювом* (БАС, т. 3, с. 1126), (МАС, т. 1, с. 448), *woodpecker* — *with a long sharp beak* (CD), *лебедь* — *с длинной изогнутой шеей* (ОШ, с. 429), *з довгою шиєю* (СУМ, т. 2, с. 418), *орел* — *с изогнутым клювом* (БАС, т. 8, с. 1017), (МАС, т. 2, с. 638), (ОШ, с. 1143), *eagle* — *having broad wings* (CD), *цапля* — *длинноногая болотная птица* (БАС, т. 17, с. 534).

У незначній кількості дефініцій форма представлена **відсилкою до певного предмета** (віяла, мотузки, шипів), наприклад, *woodpecker* — *tongue with a spear like tip* (MWD), *пава* — *хвіст у вигляді віяла* (СУМ, т. 6, с. 7), *tail coverts that can be spread like a fan* (MWD), *pheasant* — *ring-necked pheasant* (CD).

Полімодальними (атрибутами, які характеризують одночасно декілька модусів сприйняття) постають у структурі дефініцій атрибути на позначення відчуттів **дотику** (*sharp, острый, заостренный, жесткий, гострий, мягкий*), наприклад, *raven — with a sharp beak* (MWB), *дятел — с острым клювом* (МАС, т. 1, с. 460), *з міцним дзьобом птах* (СУМ, т. 2, с. 451), *woodpecker — with a sharp beak* (CD), *ласточка — с острыми крыльями* (БАС, т. 6, с. 75), (МАС, т. 2, с. 165), (ОШ, с. 786), *з гострими крилами* (СУМ, т. 4, с. 452), *сова — с мягким рыхлым оперением* (МАС, т. 4, с. 173), *чайка — с мягким оперением* (МАС, т. 4, с. 651), *с густым оперением* (ОШ, с. 2146), *яструб — з гострими пазурами* (СУМ, т. 11, с. 658), *hawk — with sharp claws* (CD), *баклан — с жестким хвостом* (МАС, т. 1, с. 56). Ознака дотику присутня переважно у структурі дефініцій на позначення хижих (*яструб, сокіл*) чи морських птахів (*альбатрос, чайка*).

Один атрибут може стосуватися різних частин тіла птаха, наприклад, гострими представлені і кігті, і крила, і дзьоб. Отже, полімодальні атрибути характеризують одночасно два модуси: зору та дотику.

У структурі дефініцій на позначення птахів часто експлікується домен “**слух**”, оскільки для птахів характерна властивість видавати різноманітні звуки, що несуть біологічно важливу інформацію (звуки спілкування батьків і пташенят, сигнали тривоги, звуки та пози, що регулюють територіальні відносини, взаємовідносини партнерів тощо). Модус “слух” представлений лексемами *звонкий, soft, pleasant, loud* та *співучий*.

Птахами, які вміють співати, названо дрозда, жайворонка, канарку, синицю, соловейка, снігура та деяких інших, наприклад, *дрізд — співучий птах* (СУМ, т. 2, с. 418), *жаворонок — певчая птичка* (БАС, т. 4, с. 8), (МАС, т. 1, с. 469), (ОШ, с. 452), *співуча пташка* (СУМ, т. 2, с. 503), *канарейка — певчая птица* (БАС, т. 5, с. 745), (МАС, т. 2, с. 25), *синиця — співуча пташка* (СУМ, т. 9, с. 182), *titmouse — active songbird* (CD), *снегирь — певчая птица* (БАС, т. 13, с. 1472), (МАС, т. 4, с. 164), (ОШ, с. 1851), *співучий птах* (СУМ, т. 9, с. 425), *щегол — певчая птица* (БАС, т. 17, с. 1646), (МАС, т. 4, с. 739), (ОШ, с. 2271), *иволга — певчая птица со звонким голосом* (БАС, т. 5, с. 14).

Панівна більшість звуків, що видаються птахами, є мелодійними для людського вуха, що, зокрема, зумовило їх вплив на розвиток музики. У структурі деяких дефініцій указано на гарний, мелодійний та приємний спів птахів, наприклад, *горлиця — с нежным приятным воркованием* (БАС, т. 3, с. 294), *turtle dove — which makes a soft pleasant sound* (CD), *lark — makes a pleasant sound* (CD), *иволга — певчая птица со звонким голосом* (БАС, т. 5, с. 14). Соловейка вважають найкращим співаком серед птахів, що і відображено лексикографами в структурі дефініцій, вибраних з усіх словників: *соловей — певчая птица, отличающаяся красивым пением* (БАС, т. 14, с. 227), (МАС, т. 4, с. 191), (ОШ, с. 1871), *соловей — самець якого чудово співає* (СУМ, т. 9, с. 444), *nightgale — the male, which can be heard at night, sings beautifully* (CD), *the male is known for its varied, melodious singing* (MWD), *sings very beautifully*

(LD). У деяких дефініціях зафіксовано не тільки мелодійність співу, а й неприємні для сприйняття звуки, наприклад, *raven — with a deep harshcall* (CD), *goose — makes loud noises, jay — is noisy* (LD). Лексема *noisy* вказує на голосний і неприємний звук (loud or unpleasant noise) (CD).

У дефініції на позначення сороки зустрічаємо лексеми *стрекопанье* (*стрекопанье*): *сорока — издающая характерные звуки — стрекопанье* (БАС, т. 14, с. 326), (МАС, т. 4, с. 203), *що видає характерні звуки — стрекопанье* (СУМ, т. 9, с. 463), *magpie — having chattering call* (CD). Якщо птах видає скрекіт, то ми чуємо різкі, короткі і часті, схожі на тріск звуки (СУМ, т. 9, с. 314), що також не є приємним для слухового сприйняття.

Вокалізацію птахів (набір голосових звуків, які видають птахи) представлено й описовим способом, наприклад, *кукушка — издает крик «куку»* (БАС, т. 5, с. 1807), *cuckoo — makes a sound that sounds like its name* (LD), *has a call of two quick notes* (CD), *nonugai — способный подражать человеческой речи* (МАС, т. 3, с. 298), *способный произносит слова* (БАС, т. 10, с. 1330), *здатний наслідувати людську мову* (СУМ, т. 6, с. 59), *parrot — are able to copy what people say* (CD).

У структурі дефініцій птахів представлено **кінестезичне відчуття руху**, оскільки більшість птахів здатні до польоту, їх основного способу пересування (локомоції), наприклад, *hummingbird — whose wings move very quickly* (LD), *ласточка — юркая и быстрая при полете* (БАС, т. 6, с. 75), (МАС, т. 2, с. 165), *быстро летающая птица* (ОШ, с. 786), *ластівка — стрімкий у льоті* (СУМ, т. 4, с. 452), *swallow — having a rapid flight* (CD), *swift flying* (MWD), *лебедь — с плавными движениями* (МАС, т. 2, с. 167), *swans — strong fliers* (MWD), *bat — are active at night* (MWD), *flies around at night* (LD), *peacock — has a tail that it can lift up and spread out* (LD), *сокол — отличающаяся быстрым парящим полетом* (ОШ, с. 1868), *стриж — очень быстро летающая* (МАС, т. 4, с. 328), *swift — swift-flying* (MWD), *flies very fast* (LD).

Здатність до плавання також зафіксована у структурі значної кількості дефініцій. Водоплавними постають альбатроси, лебеді, гуси, баклани, пінгвіни, пелікани, наприклад, *баклан — водоплавающая птица* (МАС, т. 1, с. 56), (ОШ, с. 54), *водоплавный* (СУМ, т. 1, с. 92), *альбатрос — водоплавающая птица* (МАС, т. 1, с. 33), *swans — live on river and lakes* (CD, LD), *are graceful swimmers* (MWD), *пингвин — морская птица с крыльями, приспособленными для плавания* (БАС, т. 9, с. 1197), *хорошо плавающая, но не летающая* (МАС, т. 3, с. 123), *penguins — use their short wings for swimming* (CD).

У незначній кількості дефініцій представлені суб'єктивні характеристики денотата, які знаходяться у структурі визначень на другому місці. Наприклад, *орел — хищная сильная птица* (БАС, т. 8, с. 1017), *горлиця — небольшая птица с красивым оперением и нежным приятным воркованием* (БАС, т. 3, с. 294), *turtle dove — makes a soft pleasant sound* (CD), *лебедь — с красиво изогнутой шеей* (ОШ, с. 324), *петух — с красивым гребнем* (БАС, т. 9, с. 1114).

Аналіз показав, що кількість релевантних перцептивних ознак у дефініціях варіюється. При тлумаченні свійських птахів (*курка, півень, фазан, навич, голуб, гуска, лебідь*) лексикографи використовують меншу кількість перцептивних ознак, що пов'язано з обізнаністю людини з цими видами птахів.

В описі хижих птахів (*ворона, беркут, орел, сокіл, гриф*) у всіх проаналізованих словниках указано релевантну для цього виду перцептивну ознаку розміру (великі хижі птахи) та форми дзьоба та кігтів. Колір птаха та місце поширення лексикографи подають значно рідше.

У структурі дефініцій морських птахів (*альбатрос, баклан, чайка*) знаходимо більше перцептивних ознак, які сприяють кращому розумінню цього виду, зокрема розмір, форму, колір та зрідка кінестезичне відчуття руху.

Використання двох чи більше перцептивних ознак у більшості випадків приводить до точнішого опису об'єкта сприйняття. Якщо у дефініціях представлена недостатня кількість перцептивних ознак або вони відсутні, то інформація із словника не забезпечує чіткого уявлення про птахів. Переважають ознаки, які експлікують враження від птаха, сприйняті людиною через зоровий аналізатор (розмір, форма, колір), рідше вводяться ознаки, сприйняті слухом (звук, який видає птах), рухом (здатність до польоту), дотиком.

Здійснивши аналіз кількісного вживання перцептивних ознак у структурі 326 дефініцій, вибраних із словників, ми побачили, що найчастотніша перцептивна ознака у всіх словниках — розміру (178 разів), ознаку кольору лексикографи подають значно менше (153 рази), форма представлена 95 разів та слух, дотик, рух був відображений 54, 28 та 20 разів відповідно.

У деяких представлених словниках певна ознака зустрічалась частіше за інші, наприклад, розмір (БАС, СУМ) — по 30 разів (для пор. у MWD лише 19 разів), колір (CD) — 28 разів (для пор. у ОШ і БАС — 19 разів), форма (MWD) — 19 разів (для пор. у CD і LD — 11 разів), дотик (MAC) — 10 разів (у LD не був поданий у жодній дефініції).

Найбільшу кількість перцептивних ознак представлено в англійському тлумачному словнику (CD) — 82 одиниці, у російських словниках (БАС, MAC) — 80 та 81 одиницю та українському (СУМ) — 81 одиницю. Подекуди описи є занадто лаконічними, зокрема у російському словнику (ОШ) та англійському (LD), і не подають достатньої інформації про птаха. Ознаки кольору, розміру, дотику, руху, слуху та форми подано у них лише 66 разів. Деякі дефініції потребують уточнень, які б розкривали особливості певного виду птаха.

Висновки. Аналіз структури дефініцій лексем, що належать до тематичної групи “птахи”, показав, що перцептивна ознака виступає важливим компонентом значення та передана перцептивними модусами зору, слуху, дотику та кінестезичного відчуття руху.

Лексикографи найчастіше використовують домени зору та слуху, оскільки вони є найбільш релевантними для опису птахів. У словникових тлумаченнях птахів відбиті такі ознаки птахів,

сприйняті зором людини: загальний розмір птаха (*крупный, большой, маленький, large, small...*), розмір частини тіла птаха (*большой зоб, голова, глаза, small head, large wings...*), забарвлення птахів (*черный, black...*) та форма хвоста, крил, дзьоба (*длинный, изогнутый, broad, round...*). Експлікація основних ознак птахів здійснюється за допомогою параметричних прикметників, які описують окремі частини тіла птахів або птаха загалом. Серед усіх параметрів лексикографи найчастіше використовують параметр “розмір”. Значно рідше у дефініціях представлено інформацію акустичного, тактильного, кінестезичного характеру. Введення перцептивних ознак у структуру дефініцій сприяє повній ідентифікації значення. Проте аналіз дефініцій тематичної групи “птахи” дає нам змогу відзначити, що набір перцептивних ознак не можна вважати достатнім для повної ідентифікації значення птахів, оскільки в деяких дефініціях вони майже відсутні або подаються як імовірнісні семи, наприклад, *стриж — небольшая птица отряда длиннокрылых* (ОШ, с. 1942), *pigeon — a bird, usually grey in colour, which has a fat body* (CD), *bullfinch — a small grey and red European bird* (LD). Інформація, яка експлікується в поданих дефініціях, є недостатньою для розрізнення птахів від інших представників цього класу.

Отже, перцептивні модуси, як невід'ємна частина лексичного значення номінацій птахів, містять найбільш характерні зовнішні чуттєві особливості: сприйняття форми, розміру, кольору, дотику, руху, слуху. Здебільшого у дефініціях представлені дві або три перцептивні ознаки. Слова проаналізованого класу описуються за допомогою різних наборів аспектів: *слух-колір, розмір-форма, розмір-колір, колір-слух-форма, розмір-форма-дотик, розмір-колір-форма*. Серед полімодальних атрибутів представлено ознаку дотику.

Подальші дослідження лексики з перцептивною ознакою є перспективними, оскільки існує проблема експлікації семантики слів із чуттєвим компонентом у словниках.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

ОШ — Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / Российская АН; Российский фонд культуры. Москва : АЗЪ, 1994.

СУМ — Словник української мови : у 11 т. Київ : Наук. думка, 1970–1980.

MAC — Словарь русского языка : в 4 т. / под ред. А. П. Евгеньевой. Москва: Русский язык, 1985–1988.

БАС — Словарь современного русского литературного языка : в 17 т. / Ленинград : Изд-во Академии наук СССР, 1950–1965.

CD — Collins English Dictionary. URL : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english> (accessed on August 28, 2018) Title from the screen.

MWD — Merriam-Webster's Learner's Dictionary. [Electronic resource] URL : <http://www.learnersdictionary.com> (accessed on August 28, 2018) Title from the screen.

LD — The Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <http://www.ldoceonline.com/> (accessed on August 28, 2018). Title from the screen.

ЛІТЕРАТУРА

1. Величковский Б. М., Зинченко В. П., Лурия А. Р. Психология восприятия: учеб. пособ. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1973. 245 с.
2. Жуйкова М. В. Антропоцентризм у словникових дефініціях: відсилка до прототипу. *Типологія та функції мовних одиниць* : наук. журн. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. № 2 (6). С. 50–62
3. Лаенко Л. В. Национальная специфика статики и динамики перцептивного признака. *Международный конгресс по когнитивной лингвистике*: сб. мат-лов. Тамбов : Изд-ий дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2010. 559 с.
4. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения: учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 1988. 168 с.
5. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи: монография. Воронеж, 1985. 253 с.
6. O definicjach i definiowaniu / red. J. Bartmiński, R. Tokarski. Lublin : Wydaw. UMCS, 1993. 400 p.

**PERCEPTUAL MODES IN THE STRUCTURE OF DICTIONARY DEFINITIONS OF BIRDS
(BASED ON THE MATERIAL OF DICTIONARIES UKRAINIAN, RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES)**

Yodlovska A.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

Perception appears as an integral, important way of knowing of the surrounding reality, respectively, taste, olfactory, tactile, visual sensations, which are its immediate result, can be regarded as an element of the cognitive picture of the world. Language means reflect sensations of a person and represent a fragment of the language picture of the world mediating the objective reality.

The relevance of our study is determined by the need for a comprehensive analysis of the language in terms of cognitive processes, in particular, the informative load of language signs.

The vocabulary with a pronounced perceptive sign includes birds nominations, which are an integral part of the linguistic picture of the world.

The analysis of the selected lexicographic material showed that the perceptual feature in the dictionary articles which describes the thematic group “birds” is an important element of the definition and is expressed in the domains of “vision”, “hearing”, “touch” and in the perception of movement.

The domain of “vision”, can be divided into several submodules: color, shape and size. When we consider a certain bird which can be characterized by a large number of empirical signs (size, color, shape), we first analyze the integral image of the bird.

The lexicographers most often use the dimension of “size”. Subdomain “size” is represented by parametric attributes: крупный, большой, великий, large, very large — маленький, очень маленький, небольшой, невеликий, small, very small.

Differential sign “color” is represented by the designation of the basic colors. The perceptual sign of the shape in the structure of the definitions is often indicated by the shape of the body parts of the birds, namely, the wings, the beak, the tail, the neck. Modus “hearing” is represented by tokens “звонкий”, “soft”, “pleasant”, “loud” та “співучий”. Vocalization of birds (a set of voice sounds of birds) is presented in a descriptive way.

A kinesiological sensation is presented in the form of a sense of movement in the structure of the definitions of birds, since most birds are capable of flight, their main mode of movement (locomotion).

Birds that can swim include penguins, albatrosses, swans, geese, gannets, pelicans. Their swimming ability was transmitted in the structure of a large number of definitions by lexicographers.

According to psychologists, there are attributes that characterize simultaneously several modes of perception, they are called polymodal. Intermodal attributes are limited to only one perceptual mode, such as hearing or sight. There are polymodal attributes for touching sensations (sharp, pointed, острый, заостренный, жесткий, гострий, мягкий) in the structure of the definitions of birds.

The analysis of the definitions of the thematic group “birds” allows us to note that a set of perceptual features can not be considered sufficient for full identification of the meaning, since they are almost absent or are presented as a probabilistic seme in some definitions.

The words of the analyzed class are described using various sets of aspects: hearing-color, size-shape, size-color, color-hearing-shape, size-shape-touch, size-color-shape.

In our opinion, the study of the means of verbalization of perceptual features, as well as their status in the definitions of lexeme, is important due to the anthropocentric orientation of modern linguistics and should be continued.

Key words: definition, explanatory dictionary, perceptual sign, explication.